

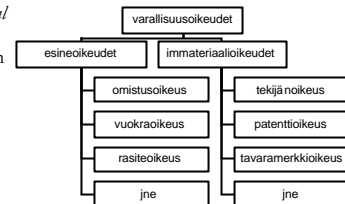
Aineettomat oikeudet ohjelmistoliiketoiminnassa

Olli Pitkänen

Helsinki Institute for Information Technology (HIIT)
Asianajotoimisto Opplex Oy

Aineettomat eli immateriaalioikeudet

- Englanniksi *Intellectual Property Rights* eli IPR
- Aineettomiin olioihin kohdistuvat varallisuus oikeudet
- Eri asia kuin omistaminen
 - ovatko lainkaan varallisuutta?

Tekijänoikeus

- Tekijänoikeus suojaa luovan työn tulosta
- Sisältötuotteiden ja nykyisin myös tietokoneohjelmistojen pääasiallinen suojamuoto
- Kansalliset lait, EU-direktiivejä, kv-sopimuksia

Teos

- Mikä tahansa luovan työn tulos
- Itsenäinen ja omaperäinen
- Ei tarvitse rekisteröidä, merkitä ©-merkkiä tms.
- Teoksen ei tarvitse olla taitellinen
- Pelkkä luovuus riittää!

Esimerkkejä teoksista

- kirjallisuus: romaanit, tietokirjat, runot
- sävellykset
- maalaukset
- rakennukset
- tietokoneohjelmistot
- mitkä tahansa luovan työn tulokset

Tekijä

- Se joka on luonut teoksen
- Luomiseen pystyy vain ihminen ⇒ kone ei voi olla tekijä

Työsuhteeteos

- Työsuhteessa luodun teoksen oikeudet
 - Tietokoneohjelmat ja tietokannat: TekijäL. 40 b §, siirtyvät työnantajalle
 - Ei koske yliopistojen ja korkeakoulujen tutkijoita ja opettajia ellei erikseen toisin sovittu – usein sovitaan
 - Muut teokset: TA saa toimialan edellyttämän käyttöoikeuden
- Arvioitava liittyykö teoksen luominen työtehtäviin
 - Esim. aika, paikka, välineet eivät ratkaise

Taloudelliset oikeudet

- Taloudelliset oikeudet takaavat tekijälle yksinoikeuden hyödyntää teosta taloudellisesti eli saattaa teos yleisön saataviin ja kopioida sitä
 - Kopiointia on myös siirtäminen laitteeseen, jolla teos voidaan toisintaa
- Oikeudet voidaan siirtää esim. kustantajalle
- Konsumoituminen eli kuluminen loppuun

Yleisön saataville saattaminen

- Tekijän yksinoikeus saattaa teos yleisön saataville
 - muuttamattomana tai muutettuna
 - käännökseenä tai muunnelmana
 - toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa
 - toista tekotapaa käyttäen
- Teos esitetään julkisesti; sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi, lainattavaksi tai muuten levitetään yleisölle; näytetään julkisesti

Moraaliset oikeudet

- Isyys oikeus
 - oikeus tulla mainituksi tekijänä
- Respektioikeus
 - tekijää ei saa loukata
- Moraalisista oikeuksista voi luopua vain rajoitetusti

Mitä suojataan?

- Tekijänoikeus suojaa luovuuden ilmentymää, teoksen esitysasua, esittämistapaa
- Ei siis ideaa, juonta, aihetta, motiivia jne.
 - Samasta ideasta saa kirjoittaa romaanin jne.
- Ei suojaa ideoita, periaatteita eikä algoritmeja, joita tietokoneohjelmassa on käytetty
 - samat toiminnot suorittavan ohjelman saa tehdä, jos kirjoittaa sen uudestaan – eri koodi

Jälkiperäisteokset

- Käännös, muunnelma, kokoomateos
 - Teos käännetään toiselle kielelle
 - Sävellyksen sovitus, romaaniasta elokuva
- Kääntäjällä, muuntelijalla jne. oikeus uuteen teokseen, jos myös se on luovan työn tulos
- Ei rajoita alkuperäisen tekijän oikeutta!

Suoja-aika

- Tekijänoikeus on voimassa 70 vuotta tekijän kuolinvuodesta
 - useita tekijöitä - viimeisen kuolinvuodesta
 - 30-vuotias henkilö luo teoksen, elää 80-vuotiaaksi, tekijänoikeus suojaa teosta yhteensä 120 vuotta
 - klassikkosuoja: OPM voi kieltää, jos tekijän kuoltua ”julkisesti menetellään sivistyksellisiä etuja loukkaavalla tavalla”

Rajoituksia tekijänoikeuteen

- oikeus valmistaa kappale yksityiskäyttöön
 - esim. opiskelu, muttei tulon hankkiminen
 - yrityksillä ja organisaatioilla ei ole yksityistä käyttöä
 - muutama kappale
 - ei koske tietokoneohjelmia, tietokantoja eikä rakennusteoksia
 - vrt. kasettimaksu
- Viranomaisten päätöksiin yms. ei tekijänoikeutta

Rajoituksia (jatkuu)

- Siteerausoikeus
 - julkistetusta teoksesta
 - hyvän tavan mukaisesti
 - tarkoituksen edellyttämässä laajuudessa
 - ei liian laaja eikä suppea
 - hyväksyttävä tarkoitus

Rajoituksia (jatkuu)

- Lehdistön lainausoikeus
 - laajahko oikeus lainata uskonnollisia, poliittisia ja taloudellisia kirjoituksia
- Esittämisvapaus jumalanpalveluksen, opetuksen jne. yhteydessä
- Kappaleiden valmistus tietyissä laitoksissa, arkistoissa, kirjastoissa ja museoissa
- Sopimuslisenssijärjestelmä

Tekijänoikeus ja asiakirjojen julkisuus

- Julkisista asiakirjoista on oikeus saada tietoa
 - Tekijänoikeus ei rajoita asiakirjojen julkisuutta
- Julkiset asiakirjatkin voivat olla teoksia
 - Asiakirjajulkisuus ei saa liikaa rajoittaa tekijänoikeutta
- Tekijänoikeus ja asiakirjajulkisuus sovitettava yhteen niin, että molempien tarkoitus täyttyy
- Esimerkiksi opinnäytetyö on julkinen asiakirja

Tekijänoikeus tietokoneohjelmistoon

- Tekijänoikeutta ei ole alunperin kehitetty tietokoneohjelmia varten ➡ ongelmia
- Luovuus ilmenee ohjelmistoissa eri tavalla kuin perinteisissä teoksissa
- Tekijänoikeus ei suojaa ohjelmiston ideointia eikä algoritmeja vaan koodausta
 - oikeudet saattavat joutua ”väärään” organisaatioon

Tietokoneohjelmia koskevia poikkeuksia

- Oikeus varmuus- yms. kopioihin, tarpeellisiin muutoksiin, virheiden korjaamiseen sekä rajoitetusti toiminnan selvittämiseen
- Ei saa valmistaa kappaletta yksityiskäyttöön ilman tekijän lupaa

Seuraamukset

- Tekijänoikeuden loukkaus voi olla
 - rangaistava rikos
 - korvattava vahinko
- Rangaistukset yl. melko lieviä
- Vahingonkorvaukset ja hyvitykset voivat olla suuria

Lähioikeudet

- Esittäjän taiteilijan oikeus
- Tuottajan oikeus tallenteeseen
- Radio- ja tv-yhtiön oikeus lähetyksiinsä
- Oikeus valokuvaan
 - jos valokuva on itsenäinen ja omaperäinen → tekijänoikeus, muuten suppeampi oikeus
 - 50 v. valmistamisesta

Tietokannan suoja

- Tietokanta = ”itsenäisten aineistojen kokoelma, joka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon on mahdollistettu yksilöllinen pääsy”
- Tietojen kerääminen, varmentaminen, esittäminen vaatinut huomattavaa panostusta – investoinnin suoja
- Suojaa tietokantaa kokonaisuutensa ja oleellista osaa siitä, ei suoja yksittäistä tietoa!

Patentti

- Patentti ≠ tekijänoikeus
- Tekijänoikeus suojaa luovuutta
 - itsenäinen, omaperäinen, tekijän persoonallisuus
- Patentti suojaa keksintöä
 - uusi, keksinnöllinen, aikaisempaa parempi, tekninen teho

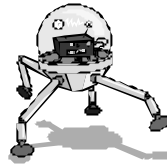
Yleiset patentoitavuuskriteerit

- uutuus
 - lähes mikä tahansa julkistuminen estää
- keksinnöllisyys
 - keksinnön tuoma lisäarvo aikaisemmin tunnettuun verrattuna, ei ilmeinen
- tekninen teho
 - toimii; esim. ikiliikkuja voi olla uusi ja keksinnöllinen, mutta se ei toimi

Keksintö, jota voidaan käyttää teollisesti:

- tekninen luonne, ei esim. löytö, älykkyyden osoitus (tieteellinen teoria, pelisääntö jne) tai kirurginen menetelmä;
- tekninen teho, tietty tekninen ongelma voidaan ratkaista keksinnöllä;
- toistettavuus, voitava kuvata niin tarkasti, että alan ammattilainen pystyy käyttämään keksintöä

Julkisuus

- Patenti myönnetään hakemuksesta
- Hyvän hakemuksen laatiminen erittäin vaativaa
- Hakemuksessa avustaa patenttiasiamies
- Patenti julkinen ⇒ kilpailijatkin saavat tiedon patentista

Patentilla keksintöön yksinoikeus

- Alueellisesti: Suomessa myönnetty patentti voimassa Suomessa
- ajallisesti: max 20 v, vuosimaksut
- vain ammattimainen hyväksikäyttö on suojattu

Kansainvälisyys

- Yl. patenti voimassa maassa, jossa myönnetty
 - ulkomaiset hakemukset 1 v Suomen hakemuksesta
- Kv-hakemuksella (PCT) voidaan patentoitavuus selvittää useassa maassa
 - lisäksi tarvitaan kansalliset hakemukset
- Euroopan patenttihakemus (EPC): patenti myönnetään koko Eurooppaan
 - saatetaan erikseen voimaan kansallisesti

Ohjelmistojen patentoitavuus

- Aikaisemmin katsottu, ettei ohjelma ole tekninen keksintö
- Tilanne on muuttunut merkittävästi ja kehitty edelleen
- USA:ssa ohjelmistot hyvin laajasti patentoitavissa
 - patenti osin korvaamassa USA:ssa tekijänoikeuden ohjelmistojen tärkeimpänä suojamuotona
 - nykyisin myös liiketoimintamenetelmät patentoitavissa
- Euroopassakin ohjelmistot ovat jo usein patentoitavissa
 - käytäntö horjuvaa

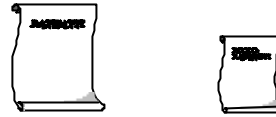
Ohjelmistopatenttien puolesta

- Suojan kohde toisinaan parempi
 - Kuinka paljon keksintöjä ohjelmistoissa?
 - Useimmat ohjelmat eivät silti sisällä keksintöjä
 - Vaikka olisikin keksintö, muu osa ohjelmaa suojaton
- Suoja-aika kohtuullisempi
 - Silti liian pitkä?
- Julkisuus yleishyödyllinen

Ohjelmistopatentteja vastaan

- Tarpeeton, jos tekijänoikeus riittää
 - Riittääkö?
- Kallis, raskas, hidas menettely suosii isoja yrityksiä vaikka pienet parhaita
- Hyödyttää amerikkalaisia yrityksiä
- Käytännöllisiä ongelmia
 - erityisesti patenttivirastojen asiantuntemattomuus → myönnetään surkeita patenteja

Hyödyllisyysmalli

- Hyödyllisyysmalli eli pikkupatentti
 - kuten patentti, mutta kevyempi hakumenettely ja heikompi suoja
 - voisi sopia nykyisin ohjelmillekin, mutta vähän käytetty

Tavaramerkki

- Saadaan vakiinnuttamalla tai rekisteröimällä
- Suojaa tavaran alkuperää
- Suojaa nimetyissä tavaraluokissa
- Rekisteröimistä haetaan kansallisesti tai esim. koko Euroopan Unioniin
- Tärkeää suojata hyvä nimi, mutta tavaramerkki ei suojaa itse ohjelmaa/ohjelmistoa.

Muut teollisoikeudet: mallisuoja, toiminimi jne.

- Saadaan rekisteröimällä tai vakiinnuttamalla
- Eivät yleensä sovi tietokoneohjelman suojaksi
 - esim. myyntipakkauksen tms. suojaaminen
 - myyntinimen suojaaminen

Viimeaikainen kehitys USA:ssa

- Patentoinnin järkyttävä laajeneminen
 - ohjelmistot, liiketoimintamenetelmät, ...
- Aineettomia oikeuksia suojaavien teknisten välineiden oikeudellinen suoja
 - ei tarvitse edes olla hyvä tekninen suoja
 - suojataan myös sellaista tietoa, johon ei ole oikeuksia
- Peer-to-peer –järjestelmien oikeudelliset haasteet
 - välittäjän vastuu, käyttäjien oikeudet (fair use)